

EEN DANSER IN DE SNEEUW

Gaston Durnez

Een danser in de sneeuw

*‘Lass uns tanzen im Schnee, damit wir
Solang er nog liegt, Spuren machen
Im knirschenden Weiss
Die bleiben, bleiben...’*
Günther Grass

*‘The old ones disappear, the young dance on;
They use the space we make by being gone.’*
Clive James

Inhoud

Woord vooraf – door Toon Horsten	9
Onder een deken van kasseistenen. Antwerpse taferelen	15
– De fantoompijn van de herinnering (over W.G. Sebald)	17
– Jeugd en dood onder de Lieve-Vrouwetoren	22
– De Gulden Sonne	28
– Dwaallicht	30
Boeken sterven staande. Berichten uit mijn bibliotheek	33
– Wat gebeurt er als de boeken doodgaan?	35
– De landman uit het dorp (over Stijn Streuvels)	36
– Een grote literaire vriendschap (over Stijn Streuvels en Antoon Coolen)	43
– Bruegel was niet zo breugeliaans (over Felix Timmermans' <i>Pieter Bruegel</i>)	46
– Een bijzonder jaar (over Felix Timmermans' <i>Pallieter</i>)	51
– Een soep met vier mergpijpen in (over Adriaen Brouwer en Felix Timmermans)	53
– De arme Sint en de slimme Piet (over Felix Timmermans' 'De Nood van Sinter-Klaas')	57
– De man die onder meer schrijver was (over Ernest Claes)	61
– 'Zum Sehen geboren' (over Raymond Brulez)	67
– Journalistieke klokspijs (over Willem Elsschot)	72
– Toen Vlaanderen bijna verging (over Jozef Simons)	75
– De Brabantse Leeuwerik en de Vlaamse Leeuw (over Pol De Mont)	79
– Van Arm Vlaanderen tot Hard Labour (over Reimond Stijns)	87

In alle talen der verkaveling. Getekende levens	93
– Mijn dubbele nationaliteit (over Marc Sleen)	95
– Leeuw en Zeeuw (over Reimond Kimpe)	99
Alles is genade. Kronieken van een lezer	105
– Het geheim van het Huis met het Torentje (over Jules Verne)	107
– Koning van de Nonsenspoëzie (over Edward Lear)	112
– Een dorpspastoor in het Vaticaan (over Georges Bernanos)	116
– To be Father Brown or not to be (over G.K. Chesterton)	121
– Gelukkige verjaardag, Emil Tischbein! (over Erich Kästner)	125
– Wandelen met de God van het Woud (over Franz-Olivier Giesbert en Henri David Thoreau)	129
– Met de commissaris bij de open haard (over Georges Simenon)	133
– The Daily Beast (over Evelyn Waugh)	137
Paralipomena	141
– Excuseer mij dat ik nog leef!	143
– Schrijver: een zwaar beroep	146
– Plaatsgebrek	149
– Op de buiten	151
– Sorry dat ik nog pardon zeg	154
– Excuseer mij dat ik een prijs heb gekregen	156
– Ik ben niet objectief	159
– Excuseer mij, ik heb een kerstgedicht geschreven	162
– Wartaal	165
‘Een spiegel op uitkijk’. Overwegingen van een recensent	169
– Een leermeester (over J.L. Heldring)	171
– De o op de voordeur (over Flip Feyten en Harry De Paepe)	176
– Grasduinen in de Grote Van Daele (over Frans van Daele)	179
– Liefde staat op het lijf geschreven (over Jo Gisekin)	184
– Onder elke voet brandt er vuur (over Renaat Ramon)	187

Vrachtwagens voor God. Over paters gesproken	191
– De miljoenenhoed van de Spekpater	193
– De man die de duivel een loer draaide (over Herman Leo Van Breda)	197
Mengelwerk	201
– De grootste kunst	203
– Hij zal lachen	205
– Piet Paaltjens	210
– Neurenberg	212
– Het geluk van rijk te zijn	214
– Twitter van de wijsbegeerte (over Herman Van Rompuy)	217
– Allerboekendag	221
– ‘Wat moeten wij?’	224
Tijdgenoten	227
– Ballade voor oude vrienden	229
– Verlichte levenswandel (over Anton van Wilderode)	230
– Ruitenwisser (over Herman de Coninck)	233
– Met een strohoed in de regen (over Louis Verbeeck)	237
– Het optimisme van de daad (over Vic De Donder)	243
– Een Nieuwe Gids wou hij zijn (over Tony Herbert)	245
– Twee vrienden	251
Van Rodenbach tot Duvel	253
– Overpeinzingen van een Ullewupper	255
Mijn Leeuw	265
Verantwoording en dank	269

Woord vooraf

*‘Soms denk ik dat de dingen gebeuren
opdat ik erover zou kunnen schrijven’*

Het schrijversleven van Gaston Durnez begon met een ontmoeting die zijn hele leven zou veranderen: die met kardinaal Jozef Cardijn.

Cardijn was de man die hem in zijn tienerjaren op het juiste spoor had gezet, zou Durnez blijven vertellen. De stichter van de Katholieke Arbeiders Jeugd (KAJ), in de volksmond de kajotters, had richting aan zijn leven gegeven, en hem geleerd dat het niet per se voorbestemd was dat hij als arbeiderskind in de armoede zou blijven hangen. ‘Cardijn gaf ons een toekomst en leerde ons dat we onszelf en elkaar uit het moeras moesten trekken. Iemand anders zou het niet doen’, vertelde hij me daar ooit over.

De jonge Durnez schreef teksten en sketches voor de plaatselijke KAJ-afdeling in Asse, en werd op zijn veertiende op het KAJ-hoofdkwartier in de Brusselse Paleizenstraat ontboden. De nationale leiding wilde graag persoonlijk kennismaken met de jonge schrijver en vroeg hem of ze zijn teksten in het hele land mocht gebruiken. ’s Middags mocht hij blijven eten in de refter, en daar kwam Cardijn in hoogsteigen persoon naast hem zitten. ‘Wie zijt gij?’ vroeg hij. ‘Vanwaar zijt gij? Wat doet gij?’ Durnez antwoordde bedeesd op alle vragen, waarop Cardijn zich met zijn typisch Brabantse tongval iets liet ontvallen dat de jonge kajotter nooit zou vergeten: ‘Wij gaan nog goed samenwerken.’ Hij werd meteen een halve meter groter.

Studeren zat er voor Durnez niet in, door het simpele feit dat zijn ouders dat niet konden betalen. Hij schreef zichzelf in de jaren daarna het moeras uit, weg uit de armoede. Dat had hij onthouden: hij moest het zélf doen. Hij bracht de rest van zijn dagen de leuze van de kajotters ‘Zien. Oordelen. Handelen’ in de praktijk. Driekwart eeuw lang bracht hij in kranten, tijdschriften en boeken verslag uit van wat hij om zich heen zag gebeuren, altijd waarheidszoekend en eerlijk. Hij schreef veel en snel. Tot op het laatste moment, toen hij zich in het ziekenhuis van Lier voorbereidde op het stilaan onafwendbare einde, noteerde de eenen-negentigjarige invallen en waarnemingen in een notitieboekje. ‘Soms denk ik dat de dingen gebeuren opdat ik erover zou kunnen schrijven’, zei hij me ooit. Het lijkt een boutade, maar in zijn geval denk ik dat het klopte. Hij schreef tegen de sterren op, en bracht verslag uit. Altijd en overal, steeds met een open geest.

Die openheid van geest had heel stevige, onwankelbare en duidelijke fundamenten. Ja, hij was en bleef katholiek. Ja, hij was en bleef Vlaamsgezind. Ja, hij was en bleef een arbeiderskind. En bij alles wat hij schreef was ontvoogding een achterliggende gedachte. Gaston Durnez vergat nooit de bevestiging en het vertrouwen dat hij als arbeiderskind van Cardijn had gekregen en werd journalist, een verslaggever die altijd aandacht had voor de gewone man en met een groot gevoel voor sociale rechtvaardigheid. Alles kaderde in de belangrijke strijd voor een betere wereld waarin plaats was voor iedereen.

Die ontvoogding nam hij zeer ernstig. Zichzelf nam hij minder serieus. Hij ontplooidde zich in de loop der jaren tot een toonaangevende stem in intellectueel Vlaanderen, met een zich steeds verder ontwikkelende voorliefde voor literatuur en geschiedenis, maar zelfs in zijn teksten over die onderwerpen sloop steeds lichtheid, vrolijkheid en optimisme. Het leverde hem, mede dankzij zijn optredens op de Vlaamse televisie, een grote popula-

riteit op bij verschillende lagen van de bevolking. Hij werd serieus genomen als intellectueel, én was graag gezien bij het brede publiek. Een zeldzame combinatie.

Durnez breidde gaandeweg zijn spectrum verder uit. Hij schreef strips en kinderboeken, bundelde zijn columns en interviews, publiceerde een tweedelige geschiedenis van de krant *De Standaard*, schreef met *Felix Timmermans* misschien wel de beste Vlaamse schrijversbiografie ooit op zijn naam, wijdde een inspirerend boek aan zijn Britse held Gilbert Keith Chesterton en vertrouwde zijn jeugdherinneringen aan het papier toe. Op 9 september 2018, de dag van zijn negentigste verjaardag, publiceerde hij zijn wellicht persoonlijkste boek, *Een mens is maar een wandelaar*. Daarin schetst hij dertig gloedvolle portretten van mensen die een belangrijke rol in zijn leven speelden. Arm en rijk, links en rechts, gelovig en ongelovig, gediplomeerd en ongediplomeerd, man en vrouw: in het hart van Gaston Durnez was veel plaats. De diversiteit van de geportretteerden springt in het oog. Jozef Weyns, de stichter van Bokrijk, staat er broederlijk naast schrijvers als Louis Paul Boon en Maria Rosseels. Als hij iemand leerde kennen, was dat met de ambitie om die persoon graag te zien. En niet toevallig begint en eindigt het boek met dichter en journalist Hubert van Herreweghen, de man die de jonge Durnez als eerste onder zijn journalistieke vleugels nam. De nostalgische warmte waarmee hij over hem schrijft is bijzonder ontroerend. Net als in zijn persoonlijk leven gaf Durnez ook in zijn teksten warmte af in alle richtingen.

De essays en beschouwingen die u in dit boek vindt, schreef Gaston Durnez in de meeste gevallen goed 75 jaar na zijn kennismaking met Cardijn. Ze verschenen in kranten, in tijdschriften en steeds vaker ook op websites, sommige werden nooit eerder gepubliceerd. Heel vaak gaan ze over boeken en schrijvers. Een groot deel van zijn leven bracht hij al lezend door, de laatste jaren schreef hij daar ook steeds vaker over. Gaston Durnez stond als

schrijver bovendien op het toppunt van zijn kunnen, met het ontspannen meesterschap van de oude vakman. Een schrijver die niets meer te bewijzen had, en in één paragraaf met een dartel sprongetje verschillende registers kon bespelen. Hij kon op hetzelfde moment ontroeren en doen lachen; daarbij keek hij niet op een oneliner, een woordspeling of een spitse, vaak geestige formulering meer of minder. Ook in een korte dienstmededeling vond je vaak formuleringen waarop je een dag of twee kon teren. Zelfs al is dit boek wat disparater dan *Een mens is maar een wandelaar*, het stilistische meesterschap, de wendbaarheid en de openheid van geest die uit de teksten spreekt, maken er toch een coherent geheel van.

Als we die periode van 75 jaar creativiteit en schrijverij in één blik proberen te vangen, kun je niet anders dan vaststellen dat de schrijver altijd kajotter gebleven is. ‘Pas nu valt me terdege op wat die mensen bond’, schreef cabaretier Wouter Deprez na de dood van Durnez over de kajotters in *De Standaard*. ‘Ze waren van eenvoudige komaf, maar klommen op. Ze zagen en grepen kansen, ze hadden zelfdiscipline en waren schrandere, en ze namen verantwoordelijkheid op in hun gemeenschap. Ze wezen arbeiderskinderen op hun achterstelling, maar gaven hen ook de hulpmiddelen om er iets aan te doen.’

Het bracht Deprez tot een belangrijke vraag: ‘Drie klikken opzoekwerk op het internet, en je kunt niet anders dan keihard onder de indruk zijn van Cardijn en zijn kajotters. De ambitie was torenhoog, de mobilisatie van middelen en methodes ongezien, de onderbouw ongegeneerd ideologisch en religieus. Het leverde rijke resultaten op. En het levert ook deze vraag op voor politiek en maatschappij: hebben we al genoeg moderne Cardijns voor de nieuwe achterstellingen van deze tijd? Of durven we niet meer ambitieus te zijn op zulke schaal?’

Na zijn dood in november 2019 werden mooie, soms zelfs ontroerende dingen over Gaston Durnez geschreven. Hij zou verguld zijn geweest met de manier waarop *De Standaard* afscheid

van hem nam, de krant die hij altijd als de zijne was blijven beschouwen. Ook al vond hij dat ze te veel afstand had genomen van haar verleden. Ook in andere media zwaaiden vrienden, kennissen en collega's hem hun lof toe. Maar vooral dit korte tekstje van Wouter Deprez zou hem bijzonder veel plezier hebben gedaan.

Durnez is altijd een optimist gebleven, maar ook als negentiger fronste hij soms de wenkbrauwen wanneer hij om zich heen keek. Overal zag hij verkillen en afstandelijkheid, ook in kringen die hij immer als de zijne had beschouwd. Hij begreep niet hoe een christenmens zich hard kon opstellen tegen medemensen op de vlucht voor oorlog en geweld, of hoe een flamingant, die toch streed voor gelijke rechten en ontvoogding, zich tegen de arbeidersbeweging kon keren. *Mijn Leeuw*, de korte tekst waarmee dit boek eindigt, valt in die zin te lezen als een geloofsbelijdenis. De geloofsbelijdenis van een eenennegentigjarige die met bijna een eeuw op de teller de toekomst in kijkt, en nog eens duidelijk stelt waar het voor hem om gaat. Dat het de laatste tekst was die hij vlak voor zijn dood aan de openbaarheid prijs gaf, is meer dan toeval. Het is een statement.

Gaston Durnez verliet ons in november 2019. In de teksten die in dit boek zijn verzameld, blijft zijn 'warm en rood hart' voor altijd kloppen.

Toon Horsten

Gaston Durnez
Een danser in de sneeuw

Samengesteld door Ria Durnez-Verstappen, Marleen Durnez
en Toon Horsten

© 2020 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en erven Gaston Durnez
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het
geregistreerde merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12,
3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk september 2020

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Auteursfoto: Jef Boes
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische Producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke
wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de
uitgever.

ISBN 978 90 02 26917 2
D/2020/0034/253
NUR 320